

УДК 159.954:001.8

ПОНЯТТЯ КРЕАТИВНОСТІ В ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Донченко О.С., аспірант
Бердянський державний педагогічний університет

Стаття присвячена теоретичному аналізу поняття креативності в психологічних дослідженнях. Проаналізовано основні підходи до вивчення та розуміння досліджуваного явища, а також його психічні складові.

Ключові слова: креативність, креатив, творчість, дивергентне мислення, творча особистість, системний підхід.

Статья посвящена теоретическому анализу понятия креативности в психологических исследованиях. Проанализированы основные подходы к изучению и пониманию исследуемого явления, а также его психические составляющие.

Ключевые слова: креативность, креатив, творчество, дивергентное мышление, творческая личность, системный подход.

Donchenko O.S. CONCEPT CREATIVITY IN PSYCHOLOGICAL RESEARCH

The article is a theoretical analysis of the concept of creativity in psychological research. Author identified and described basic approaches to understanding of creativity and its mental components.

Key words: creativity, creative, divergent thinking, creative personality, systematic approach.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство характеризується глобальним реформуванням і модернізацією, швидким темпом руйнування старих цінностей і виникнення нових. Зважаючи на це, одним із пріоритетних завдань сучасної освіти є формування в громадян таких якостей, які дали б змогу швидко реагувати на проблемні ситуації, адаптуватись до швидкозмінних умов і свідомо створювати новий соціальний простір. У цьому ракурсі креативність, що визначається як здатність до творчості, є важливою детермінантою особистісного розвитку. Оскільки суспільством визначене замовлення на формування творчих людей, дослідження феномена креативності набуває особливої актуальності й виходить на передній план вітчизняної психологічної науки та практики.

Ступінь розробленості проблеми. Феномен креативності розглядався в дослідженнях як зарубіжних (М. Воллах, Дж. Гілфорд, Х. Грубер, Дж. Девідсон, Н. Коган, С. Медник, Р. Муні, П. Торренс, Д. Фельдман, Дж. Фодор, Д. Харрингтон, А. Штейн та ін.), так і вітчизняних учених (Т. Галкіна, Є. Григоренко, В. Дружинін, О. Кононко, П. Кравчук, Л. Ляхова, В. Моляко, Я. Пономарьов, В. Роменець, К. Торшина й ін.). В останні два десятиріччя дисертаційні дослідження проблеми креативності присвятили М. Бриль, Н. Булка, І. Гриненко, Л. Дерев'яна, О. Дунаєва, О. Левченко, О. Літвінова, Е. Лузік, Н. Макаренко, Н. Малій, Ю. Манилюк, Т. Остафійчук, Р. Павлюк, Т. Харламова та ін.

Мета статті полягає у виявленні сучасних підходів до розуміння феномена креа-

тивності й обґрунтуванні його психологічної структури.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на велику кількість визначень поняття «креативність», більшість науковців майже одноставно надають їй значення суб'єктивної детермінанти творчості. Але при цьому погляди на природу цього феномена, його складники й чинники є неоднозначними та суперечливими. Узагальнення й аналіз наявних трактувань креативності дали змогу виділити чотири основних підходи до її вивчення та розуміння: *когнітивний (пізнавальний), психофізіологічний, особистісний, інтегративний.*

У межах першого напряму вивчення креативності відбувається в тісному зв'язку з дослідженням пізнавальних процесів (передусім творчого мислення) й інтелекту (Дж. Гілфорд, У. Гордон, Б. Дорвал, В. Дружинін, С. Ісаксен, М. Каган, Н. Лейтес, С. Медник, Ж. Піаже, С. Тейлор, Е. Торренс, Д. Треффінджер, О. Тунік).

Найбільша кількість зазначених досліджень пов'язана з поясненням феномена креативності через поняття «дивергентність» (пошук багатьох правильних відповідей на одне й те саме питання), яке започаткував Дж. Гілфорд. Незважаючи на численну критику, теорія Дж. Гілфорда виявилась відправною точкою, більшість науковців апелюють до неї, підтверджуючи, розвиваючи або заперечуючи певні положення.

Так, С. Медник зазначає, що поділ на конвергентну й дивергентну частини становить творчий процес неадекватно. Креа-



тивне мислення, на його думку, утворюється в результаті нових комбінацій асоціацій між ідеями. Чим більш віддаленими є ідеї, між якими виникають асоціації, тим більш креативним вважається мислення, за умови, що ці асоціації відповідають вимогам завдання та характеризуються корисністю.

На думку ж Д. Богоявленської, поняття «креативне мислення» й «дивергентне мислення» – поняття не тотожні. Відштовхуючись від самого поняття «дивергентність», вона зазначає, що дивергентне мислення продукує диференційовані та слабко пов'язані між собою ідеї, при цьому їх більша частина (або навіть усі) можуть бути банальними. Тому дивергентне й конвергентне мислення вона розглядає як ієрархічну структуру, де креативність становить більш глибокий шар [2, с. 75–80].

Т. Баришева та Ю. Жигалов надають дивергентності більш широкого значення, зазначаючи, що вона – креативна якість усіх когнітивних процесів, що беруть участь у творчості.

Незважаючи на те що цей напрям є одним із найбільш досліджуваних, гострою проблемою постає питання залежності креативності від рівня інтелекту.

В. Дружинін, аналізуючи підходи вітчизняних і зарубіжних авторів щодо проблеми співвідношення інтелекту й креативності, виділяє три основні позиції [4, с. 168–170.]. Перша, представниками якої є Г. Айзенк, М. Едварс, Р. Марч, К. Тейлор, Т. Хазан, Д. Холанд та ін., полягає у відсутності розділення цих функцій. Другий підхід будується на твердженні, що між інтелектом і креативністю існують порогові відносини. Найбільш розробленою моделлю цієї позиції є концепція «інтелектуального порогу» Е. Торренса [14]. Третій підхід, представниками якого є М. Волах, А. Воронін, Г. Грубер, Н. Коган, Т. Любарт, А. Сен, Р. Стренберг, К. Тейлор, визначають інтелект і креативність як незалежні здібності.

Основним завданням представників другого, психофізіологічного, підходу є трактування креативності як біологічно зумовленої функції. Серед фізіологічних факторів, що детермінують креативність, можна виділити такі:

– будову мозку (Р. Янг пов'язує високий рівень креативності зі зниженням вмісту одного з виду амінокислот у передній частині поясної звивини мозку, потовщенням передніх скроневих часток і зменшенням мозолистого тіла; М. Даймонд – із підвищеною кількістю «гліальних клітин» (допоміжні клітини, що прискорюють проходження нервових імпульсів і «ремонтують» пошкоджені нейрони);

– тип ВНД, темпераментальні характеристики (зв'язок високого рівня креативності із сильною нервовою системою обґрунтовують М. Бодунов, А. Крупнов, В. Небиліцин; натомість слабку нервову систему як передумову здатності до творчості визначають А. Глазунов, С. Ізюмова, Є. Ільїн);

– домінування правої півкулі асиметрії мозкової саморегуляції (Т. Баришева, С. Бондаренко, Р. Грановський, Ю. Жигалов, В. Козленко, С. Ізюмова, О. Серпіонова, В. Ротенберг, А. Шубін визначають креативність як функціональний привілей правої півкулі головного мозку).

У межах третього підходу А. Агафонов, Г. Батищев, Д. Богоявленська, Р. Мей, О. Мелік-Пашаєв, А. Менегетті, Г. Олпорт, К. Роджерс, Н. Рождерс, В. Франкл, Е. Фромм, О. Яковлева та ін. розглядають креативність як ціннісно-особистісне утворення. Цей підхід здебільшого оснований на гуманістичних поглядах, для яких характерним є оптимістичний контекстуальний погляд на людство і природу творчості. Сама сутність людини, на думку психологів гуманістичного спрямування, спрямовує її в напрям творчості. Творчість розглядається в контексті всієї життєдіяльності людини як спосіб життя (а не тільки як вирішення конкретних завдань). Крім того, для представників цього напрямку центральним моментом є вивчення особистісних особливостей «творчих людей», у результаті чого створюється їхній узагальнений особистісний портрет. Центральними поняттями цього напрямку стає «творча особистість».

Так, А. Маслоу характеризує креативну особистість як здатну до імпровізації, впевнену, мужню, духовно сильну, адаптивну в несподіваній, незнайомій ситуації. Креативність може виявлятися в усьому, що робить людина: у її сприйнятті, установках, поведінці [6, с. 69–117].

Ф. Баррон уважав, що одним із ключових чинників творчості є глибинна мотивація, або «космологічний мотив», який виявляється як «бажання створити власний, особистісно визначений усесвіт сенсу». Він визначив такі ключові характеристики високотворчої особистості: космологічне звернення (зобов'язання), інтуїція, прагнення до складності, інтеграція дихотомій, високий рівень сили Его [11].

Дослідження набору особистісних якостей, що характеризує творчих людей, набули широкого розповсюдження в середині ХХ ст., здебільшого у США. Психологи помітили, що видатним діячам мистецтва, науки притаманні певні повторювані риси особистості. Так, Т. Любарт і К. Мушір називають шість таких рис: наполегливість, толерантність до не-

визначеності, відкритість новому досвіду, індивідуалізм, схильність до ризику, психотизм. М. Чиксентмихаї зазначив, що для креатива (особистості, котра має достатній для продуктивної творчості рівень креативності) характерна наявність взаємовиключних особливостей: суворість і наївність; грайливість і дисципліна; відповідальність і безвідповідальність; скромність і гордість тощо [12]. Дослідженням особистісних рис творчих людей також займалися Б. Гізелін, Р. Кеттелл, К. Пател, Дж. Сетлер, К. Тейлор та ін.

Яскраво вираженою тенденцією сучасного етапу досліджень проблеми креативності є *інтегрований підхід*, для якого характерним є визнання креативності як складного, багатофакторного феномена, що складається із взаємодіючих когнітивно-інтелектуальних і особистісно-індивідуальних компонентів. Представниками цього підходу є Ф. Вільямс, Х. Грубер, Ф. Джаксон, Л. Єрмолаєва-Томіна, С. Каплан, О. Кульчицька, Т. Любарт, С. Мессік, О. Разумнікова, Д. Сиск, Р. Стернберг, А. Танненбаум, Т. Тардиф, Дж. Фельдхьюзен, К. Хелер, О. Шемеліна й ін. Основним завданням науковців цього напрямку є виявлення складових елементів (чинників) креативності та побудова моделей цього феномена.

Найбільш відомою в межах цього підходу є інвестиційна теорія креативності, розроблена Р. Стернбергом і Т. Любартом. На думку дослідників, творчими є особистості, готові й здатні «купувати ідеї за мінімальну ціну, а продавати найдорожче» (розвивати невідомі, непопулярні ідеї, що мають потенційну можливість «подорожчати»). Відповідно до інвестиційної теорії, для креативності необхідна наявність шести взаємопов'язаних факторів: інтелектуальні здібності, знання, стилі мислення, особистісні характеристики, мотивація, оточення (середовище) [13].

Т. Баришева наголошує, що креативність являє собою *системне психічне утворення*, сутність якого відображає *не сумарних якостей*, симптомокомплексів і окремих параметрів, а своєрідний «міжфункціональний простір», де взаємодіють домінуючі, субдомінуючі й відносно автономні креативні якості. Вона виводить інваріантну формулу креативності дорослих: креативність = мотивація (дивергентність, здатність до перетворень) + естетичні параметри (формотворчість, перфекціонізм, асоціативність). Інтегрують усю структуру екзистенції – креативна модель світу – система уявлень людини: про світ як стимул для творчості, про себе як суб'єкта творчих перетворень, про творчість як цінність [1, с. 244–295].

Дослідження Т. Баришевої доводять, що використання системного підходу дає змогу розглянути досліджуваний феномен найбільш адекватно та всебічно. М. Ярошевський, аналізуючи проблеми психології творчості, зазначав, що без системного трактування суб'єкта вона приречена на застій [10].

Отже, креативність має розглядатися лише як *складноорганізована система*.

Визнання креативності системним психічним утворенням, що забезпечує можливість протікання творчого процесу, передбачає створення теоретичної моделі її структури. На основі аналізу моделей, запропонованих О. Антоною, Т. Амабайл, Т. Баришевою, Д. Богоявленською, Є. Ільїним, І. Львовою, В. Моляко, О. Морозовим, Н. Пов'якель, О. Попель, Р. Стренбергом, К. Урбаном, нами було виявлено складові креативності.

Умовно психічні складові креативності можна об'єднати в три основних компоненти: *емоційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний*, кожен із яких має функціональне призначення щодо забезпечення творчого процесу й перебуває в тісному зв'язку з іншими компонентами.

Емоційно-ціннісний компонент «запускає» творчий процес, створює умови його реалізації, виконує регулювальну та контрольну функцію. Він об'єднує в собі такі складові: *усвідомлення творчості як термінальної цінності, емоційність і емпатію*.

У суспільній та індивідуальній свідомості цінності виконують функцію життєвого орієнтира, моральної основи для побудови діяльності й субординації цілей; це фундаментальна якість особистості, що визначає спосіб і спрямованість її життя, дій та поведінки, характер ставлення до дійсності, своїх обов'язків. На думку С. Іванової, творчість належить до вищих цінностей із багатьох позицій: як вияв індивідуальності, як екстатична вершина психічного стану людини, як найвища мета педагогіки й освітньої політики.

На думку В. Крижка, якість і ефективність здійснення життєвого плану людини залежить від чіткості визначення та усвідомлення особистих цінностей. Так, особистість, котра усвідомлює власні цінності, послідовна, поводить відповідно до цінностей, які декларуються, активна й готова до відповідальності.

Отже, усвідомлення творчості як термінальної цінності зумовлює визначення людиною власної творчої позиції та ролі в соціальній дійсності й визначає мотивацію творчої поведінки.

Взаємозв'язок процесів *емпатії* і творчості обґрунтований у роботах Є. Басіна,



А. Валона, К. Роджерса. Емпатія виконує першочергову роль на етапі відчуття проблеми. Особливого значення вона набуває під час професійної творчої діяльності у сфері «людина-людина», оскільки, за даними Т. Гаврилової, емпатія виконує дві найважливіші функції: 1) є детермінантою поведінки, том що пов'язана з альтруїзмом (створює соціально спрямований мотив діяльності); 2) є специфічною емоційною формою пізнання, об'єктом якої є людина.

Вплив емоційної сфери на перебіг творчого процесу відзначається в дослідженнях Л. Ермолаєвої-Томіної (емоційна лабільність і інверсивність емоційних процесів), Р. Немова (відповідний рівень емоційного збудження), А. Маслоу («пікові» переживання), В. Моляко (забарвленість творчої діяльності), К. Урбан (захопленість завданням) та ін.

На думку Т. Баришевої, емоції й почуття «присутні» в творчому процесі, виступаючи водночас його мотивом, метою (радість відкриття) й «супроводом». Вона вводить поняття «креативний стан», що являє собою складний емоційний патерн, що включає комплекс емоцій: евристичні, безпосередньо пов'язані з творчим процесом, еготичні (емоції самосвідомості) й егокреативні почуття, пов'язані із самотворенням [1, с. 62–67].

Когнітивний компонент виконує «основну роботу» у творчому процесі та складається з таких компонентів: *індивідуальні особливості мислення (оригінальність, швидкість, гнучкість, критичність), особливості сприймання, мнемічні особливості, уява, загальні й спеціальні знання, інтуїція.*

Сукупність таких особливостей мислення, як оригінальність, гнучкість, швидкість, критичність, уже традиційно визначається низкою дослідників (О. Антонова, Дж. Гілфорд, К. Дункер, Л. Ермолаєва-Томіна, В. Козленко, А. Лучінс, Е. Лучінс, Д. Перкінс, Р. Сімпсон, П. Торенс, О. Тунік, М. Холлод та ін.) як творче (продуктивне, дивергентне, креативне) мислення, що являє собою операційну складову креативності.

Гнучкість мислення описується як здатність до переосмислення функцій об'єкта, використання його в новій якості (Дж. Гілфорд), доцільне варіювання способів дії, легкість перебудови вже наявних знань і переходу від однієї дії до іншої (Н. Менчинська), зміна інтерпретації властивостей об'єкта з якісним перетворенням об'єкта в ситуації вирішення розумового завдання (Е. Єрмакова).

Швидкість (динамічність, легкість, продуктивність) мислення – це здатність опе-

ративно розібратися в складній ситуації, швидко обдумати правильне рішення і прийняти його. С. Парнес визначає її як «здатність генерувати багато ідей у відповідь на один стимул». Від швидкості розуму варто відрізняти квапливість розуму, що характеризується поверховістю, нездатністю розглянути проблему в усій її складності.

Значення швидкості мислення полягає в тому, що чим більше рішень здатна висунути особистість, тим вище ймовірність, що серед них будуть продуктивні.

Оригінальність мислення (самостійність, незвичайність, фантастичність) – це здатність продукувати рідкісні ідеї, відмінні від загальноприйнятих стандартів. І. Лернер визначає оригінальність як «відкидання всього відомого і створення принципово нового». У параметричному підході оригінальність визначається через відхилення від стереотипу. Із практичного погляду ідея вважається оригінальною, якщо подібної немає серед уже відомих людям, котрі працюють у визначеній галузі.

Критичність мислення виявляється в здатності людини не підпадати під вплив чужих думок, об'єктивно оцінювати позитивні й негативні аспекти явища чи факту, виявляючи цінне та помилкове в них.

С. Рубінштейн указує на необхідність включення критичного мислення в тих випадках, коли перед думкою постає кілька можливих варіантів вирішення проблеми, отже, функція критичності полягає в здійсненні перевірки гіпотез, що окреслились. Головною складовою критичності мислення є здатність до оцінки, до вибору одного з багатьох варіантів.

Особливості сприймання як важливу складову креативності виділяють І. Ветлугіна, П. Просецький (цілісність сприймання), В. Каменська, І. Мельникова (спостережливість як здатність до диференційованого й точного сприймання), О. Лук («свіжість погляду», зіркість у пошуку проблеми), Ф. Барон, А. Кропкей, А. Коестлер, Г. Луттон, Д. МакКінон («комплексність, «синтетичність» як здатність бачити частковий збіг ознак предметів), Дж. Гетзелс, П. Джексон, К. Роджерс (спонтанність сприймання, відсутність фіксованої установки, константності, тобто здатність сприймати самостійно та неупереджено), Е. Сіннот, Е. Торренс (перевага складних, асиметричних об'єктів; у самому сприйманні так готується матеріал для майбутньої роботи мислення, сприймання має первинні ознаки креативності).

Здатність сприймати об'єкти комплексно, синтетично, неупереджено, помічати головне, істотне, уміння бачити потенційне відіграє провідну роль під час поста-

новки проблеми та збирання додаткової інформації про досліджуваний предмет чи явище.

Пам'ять відіграє важливу роль під час обслуговування мисленнєвих процесів і являє собою «сховище» фактів, ідей, образів, досвіду, які є базою для створення нових рішень, причому важливими характеристиками при цьому є обсяг (К. Дудорова), системність і динамічність (Т. Хомуленко), асоціативність (А. Грушка, Е. Нечко С. Меднік, Д. Колесов, Е. Соколов).

Ядром творчості П. Блонський, Л. Виготський, О. Дяченко, Л. Єрмолаєва-Томіна, В. Козленко, Я. Пономарьов, Л. Рубінштейн, Б. Теплов уважають уяву, передусім продуктивну та активну. Уява виконує основну функцію креативності (створення нового), але при цьому перебуває в тісному зв'язку з мисленням і пам'яттю й визначається ними.

Отже, усі когнітивні процеси настільки взаємопов'язані та взаємодетерміновані в процесі творчого мислення, що на сьогодні дослідники ще не мають достатнього арсеналу засобів, щоб диференціювати ці процеси, визначити їхню домінанту.

Неоднозначним є погляд на значення *знань і компетентності* у творчому процесі. Так, В. Келер відзначає, що минулий досвід і знання заважають виникненню інсайту, натомість Ю. Кулюткін, О. Левченко, В. Моляко, Г. Сухобська зазначають, що творчість опосередковується знаннями, рівнем освіти, умінням інтерпретувати вихідні дані.

Визначена суперечність деякою мірою вирішується в дослідженнях Т. Баришевої, Ю. Жигалова, М. Холодної. Т. Баришева та Ю. Жигалов зазначають, що для вирішення творчих завдань важливе значення має «готовність» знань до їхнього застосування й реконструкції, мобільність інтелекту в процесі перетворення інформації. Дослідниками стверджується, що «розвиток і вияв креативності безпосередньо пов'язані з рівнем усвідомленої компетентності особистості в галузі творчої діяльності (теорії й технології) та оволодіння так званими ключовими компетентностями».

Найбільш цілісну концепцію співвідношення логічного й інтуїтивного, несвідомого у процесі творчості запропонував Я. Пономарьов, розглядаючи творчий акт як рівневий перехід: на початковому етапі постановки проблеми активна свідомість, потім на етапі вирішення – активізується інтуїція (несвідоме), а відбором і перевіркою правильності рішення на третьому етапі займається свідомість [8, с. 145–261].

Діяльнісний компонент є ключовим для реалізації креативності особистості, пере-

ведення її в актуальний стан. Щоб креативність «у можливості» стала креативністю «в дійсності» – актуальною креативністю, перша має зазнати, на думку Н. Гнатко, кардинальних перетворень за допомогою *освоєння її носієм певного виду діяльності*. «Грайте в геніїв, – писав С. Далі, – і ви станете генієм!». Саме тому як один із компонентів креативності Т. Баришева виділяє *досвід творчої діяльності* [1, с. 161–164]. За дослідженнями О. Солдатової, включення в систему освіти способів креативної поведінки й самовираження, моделювання творчих дій, освоєння технологій творчої діяльності демонструє істотне зростання креативності.

Одним і провідних чинників креативності, на думку багатьох дослідників, є *мотивація*. Узагальнюючи відомі підходи, можна виділити такі мотиви творчої активності: інстинкт творення (У. Мак-Дугалл), інтерес (К. Ізард, Г. Мерфі, Г. Олпорт, С. Томкінс), мотив самоактуалізації, саморозвитку (Р. Ассаджіолі, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс); потреба в новизні (Г. Мелхорн, С. Меднік, А. Потапов); сублимація енергії лібідо (З. Фрейд), автономний творчий комплекс (К. Юнг), інтелектуальна творча ініціатива (Д. Богоявленська), допитливість (А. Потапов). Т. Баришева, інтегруючи уявлення про мотивацію творчої діяльності, уводить поняття «творча позиція (позиція творця)» – мобільна усвідомлено-мотиваційна готовність субєкта до творчих перетворень, схильність до тих чи інших творчих дій у різних ситуаціях.

Сформованість *вольових якостей* особистості є необхідною умовою успішного виконання будь-якої діяльності. Оскільки творчість визначається проблемністю, яка, у свою чергу, завжди включає в себе низку труднощів і бар'єрів, то воля визнається одним із основних компонентів креативності. Вольові якості як складові креативності подають у своїх дослідженнях О. Антонова, Н. Васіна, І. Львова, В. Моляко, О. Морозов, О. Попель, С. Сисоєва, Р. Стернберг.

Л. Пузеп уводить поняття «креативно-вольовий акт», що характеризується мобілізацією вольових зусиль, подоланням можливих внутрішніх перешкод на шляху реалізації креативних здібностей.

Вольові якості супроводжують усі етапи творчого процесу та виконують компенсаторну функцію в разі недостатньої сформованості інших компонентів.

Дослідники (Д. Богоявленська, В. Левін, О. Матюшкін, С. Купресміт) приділяють значну увагу впливу *самооцінки* на вияв актуальної креативності: низька самооцінка призводить до надмірної критичності й



у результаті гальмує можливості особистості, висока – не дає стимулів для подальшого розвитку. Тому, на думку О. Алфеевої, Т. Андреевої, Т. Баришевої, І. Ордіної, А. Рисевої, В. Семенової, важливого значення набуває *позитивна Я-концепція особистості*, що характеризується самоповагою, прийняттям себе, відчуттям власної значущості тощо й визначає здатність до ризику, неконформізму та самостійності.

Отже, діяльнісний компонент перебуває в тісному зв'язку з вищезазначеними. Емоційно-ціннісний і когнітивний являють собою внутрішню основу діяльності, у свою чергу, діяльність може відбуватись у їхніх межах, але особливого значення вона набуває на етапі переходу від мисленнєвого творчого процесу до практичного втілення задуманого.

Висновки. Отже, ми розглядаємо креативність як інтегральну, складноорганізовану, полідетерміновану здатність особистості до творчості, що виявляється в можливості бачити актуальні проблеми й самостійно знаходити усвідомлені, оригінальні, економні, адекватні умовам і продуктивні рішення. Функціональне забезпечення творчого процесу відбувається завдяки психічними складовим креативності, які умовно можна об'єднати в три основних компоненти: емоційно-ціннісний, когнітивний і діяльнісний. Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження полягають у пошуку ефективних засобів розвитку креативності в процесі професійної підготовки студентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барышева Т.А. Психологическая структура и развитие креативности у взрослых : дисс. ... докт. психол. наук : спец. 19.00.13 / Т.А. Барышева. – СПб., 2005. – 360 с.
2. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей / Д.Б. Богоявленская. – М. : Академия, 2002. – 320 с.
3. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд // Психология мышления. – М. : Прогресс, 1969. – 14 с.
4. Дружинин В.Н. Психология общих способностей / В.Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 1999. – 368 с.
5. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир : Рута, 2006. – 320 с.
6. Маслоу А.Г. Дальние пределы человеческой психики / А.Г. Маслоу ; пер. с англ. А.М. Татлыдаевой. – СПб. : Издат. группа «Евразия», 1997. – 430 с.
7. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці / В.О. Моляко. – К. : Знання, 1989. – 48 с.
8. Пономарев Я.А. Психология творчества / Я.А. Пономарев. – М. : Наука, 1976. – 290 с.
9. Урбан К. Поощрение и поддержка креативности в школе / К. Урбан // Иностранная психология. – 1999. – № 11. – С. 41–51.
10. Ярошевский М.Г. Психология творчества и творчество в психологии / М.Г. Ярошевский // Вопросы психологии. – 1989. – № 6. – С. 14–26.
11. Barron F. Creative person and creative process / F. Barron // Ibid. – 1976. – Vol. 10. – № 3. – P. 165–169.
12. Csikszentmihalyi M. Creativity. Flow and the psychology of discover and invention / M. Csikszentmihalyi. – NY : Harper Perennial, 1997. – 336 p.
13. Sternberg R.J. Investing in creativity / R.J. Sternberg, T.I. Lubart // American Psychologist. – 1996. – V. 51. – P. 677–688.
14. Torrance E.P. Guiding creative talent. Englewood Cliffs / E.P. Torrance. – NY. : Prentice-Hall, 1962. – 278 p.